

Domov

01

Pravá jsoucna jsou schopna ve svém událostném dění trvat nějaký čas jen za určitých podmínek. To znamená, že z jejich hlediska můžeme určité podmínky v mezích jisté tolerance považovat za jejich potřebu a požadavek. Tak kupř. kvanta a částice mohou nabýt reálného charakteru (na rozdíl od virtuálních) pouza za jistých předpokladů, mezi něž jako hlavní náleží vznik (ustavení) vesmíru (kosmu) včetně ustavení prostoru a času. Tak to je na nejnižších úrovních, ale obdobu najdeme i na úrovních vyšších.

02

U živých bytostí se situace stává složitější: nejde už jenom o všeobecné podmínky předem dané, ale živá bytost je schopna se přizpůsobit, adaptovat, zase ovšem v jistých mezích. Mechanismy této adaptace jsou zprvu hlavně povahy genetické, tj. adaptuje se nikoliv jedinec, nýbrž vyšší taxonomická jednotka, např. kmen, varieta, druh, rod, apod. Bakterie jsou díky náhodným mutacím schopny jako druh nebo i varieta přežít, i když většina jedinců za nových podmínek uhynie.

03

Čím vyšší živočich,, tím větší je jeho individuální schopnost adaptace na změny prostředí, především díky rostoucí „šikovnosti“ a pohotovosti, která ovšem předpokládá rozvinutou nervovou soustavu. Vrcholu je dosaženo tam, kde je člověk schopen si udržovat jisté miniprostředí, v němž je schopen přežít i značně nepříznivá období (kůže zabitých zvířat, další odění, jeskyně, oheň apod.). Později stavění obydlí, ale také pastevectví, zemědělství, průmysl. Člověk se už nejenom přizpůsobuje prostředí, nejen si je osvojuje, a dokonce nejen si je upravuje instinktivně, ale stále více si svět kolem sebe upravuje podle svých přání a představ, vytváří si umělé prostředí, umělý svět kolem sebe.

04

Tato lidská tendence a činnost má dvojí stránku: jednak můžeme zcela zřetelně pozorovat, jak člověk mění mnohé skutečnosti a jak si je upravuje takovým způsobem, že vytváří skutečnosti docela nové, jak je množí, vrší vedle sebe a na sebe, jak do nich uvádí jakýsi řád nového typu, jak sám ten řád musí respektovat a dodržovat, jak se zkrátka musí chovat tak, aby množstvím těchto věcí, těchto předmětů nebyl zavalen, znevolněn, zotročen. Věci nejsou v tomto lidském světě ničím mrtvým, ale mají své nároky, vynucují si na člověku plnění jistých povinností, dožadují se jeho pozornosti a člověk jim musí vyhovovat, nemá-li o ně přijít, nemá-li je ztratit nebo nemají-li se mu rozpadnout, stát se neúčinnými. Čím více věcí člověk vytváří a vyrábí, tím náročnější jsou požadavky na něho kladené, aby si zachoval a dokonce prohloubil svou nezávislost na věcech, nyní ne už na přírodě, ale na vlastních produktech.

05

Druhá stránka souvisí s tím, že člověk se k věcem kolem sebe a ke světu nejenom prakticky vztahuje, ale že to vše také jistým velmi významným způsobem prožívá. To ostatně platí už pro všechny vysoce organizované živé bytosti (a v přiměřené míře pro živé bytosti všeobecně). Příklad: rybičky přendané do nového akvária. Pojem „osvětí“ jakožto osvojeného světa razil von Uexküll a jeho škola

(Petersen navrhoval na místě Umwelt termin Eigenwelt; český termín osvětí zavedl Patočka.) Osvojené, zabydlené okolí ovšem ještě stále není „domov“, ale člověk nemůže být „doma“ v tom, co mu je stále ještě cizí a z větší části neznámé. Mohli bychom proto metodicky pojmut domov jako určitou část osvětí člověka, a tázat se pka, čím se tato část nebo složka osvětí vyznačuje na rozdíl od složek jiných.

06

Významným krokem kupředu je zdůrazněný zřetel k časovému charakteru osvětí. Na to už také upozorňovala zmíněná škola. Petersen např. upozorňuje, že si osvětí nesmíme představovat jako jakousi kouli, obklopující určitou živou bytost, nýbrž jako tunel, jímž ve svém životě ona bytost prochází. To platí nepochybně zejména o domově: domov nesmíme chápat jen jako místo, nýbrž také a dokonce především jako čas, tj. nikoliv kde se čas od času vyskytujeme, nýbrž kde vskutku čas od času pobýváme, odkud vycházíme a kam se zase vracíme. Tento důraz ovšem trpí závažnými misinterpretacemi, protože jsme nakloněni převádět vše do vědomí a do prožitků, tedy na rovinu subjektivity. Ukažme si to na zjednodušeném příkladě alespoň schematicky.

07

Když mluvíme o situaci a situovanosti člověka, máme obvykle na mysli jeho situovanost okamžitou. Icela analogicky uvažujeme také o člověku jako o tělesné, viditelné a slyšitelné bytosti, která je hic et nunc buď před námi anebo na některém jiném místě. A stejně tak, jako ty bytost, která „je tu“ (tedy „Da-sein“ v přísném smyslu), není celá, tak ani momentální rozestavení složek okolí ještě zdaleka nepředstavuje lidskou situaci vcelku. Významná rozhodování v oné situaci vždycky momentální situaci daleko přesahují, a to jak směrem do minulosti, tak směrem do budoucnosti. Když si bereme někoho za životního partnera či partnerku, bereme si nejenom toho, kdo právě stojí před námi či vedle nás, ale bereme si ho také s jeho osobní i společenskou minulostí a také s jeho budoucností. Lidský svazek mezi dvěma osobami je dokonce především dobrovolným spojením dvou budoucností, o kterých nikdy přesně nevíme, jak budou vypadat.

08

To platí mutatis mutandis také o domově. Domovem je nám ona časově rozlehklá a proto proměnlivá a do budoucnosti ne zcela odhadnutelná osvojená situace a situovanost nikoliv tím, co je z ní momentálně vidět a slyšet a co je jinak právě zjevené, ale především tím, co takto zjevné není, ale co si podržujeme v paměti z její nyní již neexistující minulosti, jakož i co s onou daností chceme do budoucnosti podniknout, jak si svůj domov chceme ustavit a rekonstituovat dalšími a dalšími svými akty. Domov je tedy také na jedné straně tím, nač navazujeme, oč se opíráme, co nechceme ponechat zániku, a na druhé straně tím, co teprve rozvrhujeme, k čemu se rozhodujeme, zač již nyní přebíráme svou odpovědnost. To, co je domovem právě nyní, jak domov nyní vypadá, co je z domova vidět, to vlastně není domov; domov je především to, co už není a co ještě není, nikoliv to, co právě jeest. Analogie s „bytím“.

[Body nalezeny jako kartotéční lístky v AUK. Není jasné, o jakou přednášku jde, ani zde kdy je. Podle druhu tisku kartotéčního lístku jde ovšem zřejmě o první polovinu devadesátých let. Pozn. red.]